Міністерство освіти і науки України

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Соціальна реабілітація

Методичні вказівки
до виконання самостійної роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Освітні, педагогічні науки
(Інклюзивна освіта)»
галузі знань А Освіта
спеціальності А1 Освітні науки
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 364-7 (07)
С 69
До друку

Голова вченої ради факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій ЛНТУ _____ Г. А. Герасимчук

Затверджено вченою радою факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій ЛНТУ, протокол № __від «____»_____2026 року

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій ЛНТУ
Директор бібліотеки _____Н. П. Поліщук

Рекомендовано до видання на засіданні кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ, протокол № __від «____»_____2026 року.
Завідувач кафедри соціогуманітарних технологій _____ О. М. Жук

Укладач: _____ Л. М. Потапюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рецензент:_____ О. І. Гулай, доктор педагогічних наук, професор кафедри цифрових освітніх технологій ЛНТУ

Відповідальний за випуск: _____ О. М. Жук, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

С 69 **Соціальна реабілітація**: метод. вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» галузі знань А Освіта спец. А1 Освітні науки денної та заоч. форм навч. / уклад. Л. М. Потапюк. Видання 2-ге, переробл. та допов. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 44 с.

Методичне видання містить рекомендації щодо опрацювання навчального матеріалу, тематику та завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю, перелік рекомендованих джерел.

© Потапюк Л. М., 2026

Зміст

I . Пояснювальна записка *4*

II. Тематичне планування курсу *5*

III. Тематика завдань до виконання самостійної роботи *8*

IV. Перелік питань до екзамену *36*

V. Список рекомендованої літератури *40*

І. Пояснювальна записка

І.1. Мета вивчення дисципліни

Метою викладання дисципліни «Соціальна реабілітація» є зацікавленість, розширення та поглиблення системних теоретичних і практичних знань здобувачів вищої освіти про інклюзивне освітнє середовище, соціальну реабілітацію, що впливають на якість, професіоналізм фахівця галузі освітніх наук у професійній діяльності; ознайомлення здобувачів з основними характеристиками базових технологій соціальної реабілітації, соціально-педагогічної реабілітації; визначення сутності та особливостей процесу технологізації реабілітації людей різних категорій.

І.2. Завдання вивчення дисципліни

Ознайомлення здобувачів із базовими концептами, принципами та практичними основами соціальної реабілітації; формування готовності до використання знань про соціальну адаптацію, реабілітацію, інтеграцію осіб із постійними чи тимчасовими обмеженими можливостями здоров'я; набуття знань про основи відновлення соціального, психологічного та фізичного здоров'я, функціональних можливостей, життєдіяльності осіб із різними фізичними станами й фізичними можливостями; уміння використовувати методи, засоби соціальної реабілітації для повного функціонального відновлення осіб, які знаходяться у важких життєвих ситуаціях.

І.3. Найменування і опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни

Дисципліна «Соціальна реабілітація» забезпечує набуття здобувачами освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК 8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК 3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.

СК 5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

СК 6. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в педагогічній, науково-педагогічній та науковій діяльності.

СК 10. Здатність демонструвати розуміння інклюзивних цінностей, уміння розпізнавати та враховувати різноманітність осіб, здійснювати індивідуальний супровід в освітньому процесі.

СК 11. Здатність застосовувати сучасні освітні, реабілітаційні, арт-терапевтичні, інформаційні та профорієнтаційні технології у роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного освітнього середовища.

І.4. **Передумови вивчення дисципліни:**

Засвоєння базових знань із соціально-гуманітарних дисциплін, наявність навичок аналітичної та дослідницької роботи, формування ціннісних орієнтацій і професійної мотивації.

І.5. Результати навчання

По завершенню вивчення навчальної дисципліни «Соціальна реабілітація» студенти повинні:

ПРН 3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.

ПРН 7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.

ПРН 11. Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.

ПРН 12. Застосовувати освітні, виховні, арт-терапевтичні, інформаційні методики та організовувати соціально-педагогічний супровід та інтеграцію осіб з особливими освітніми потребами та членами їх сімей.

ІІ. Тематичне планування курсу

Назви змістових модулів і тем	***Кількість годин***								***Контрольні заходи***
	денна форма				заочна форма				
	усього	у тому числі			усього	у тому числі			
		лек.	сем.	с.р		лек.	сем.	с.р.	
Змістовий модуль 1. Загальні основи соціальної реабілітації	*85*	*8*	*16*	*60*	*86*	*2*	*2*	*80*	

Тема 1**.** Особливості соціальної технологізації	15	2	2	11	13	–	–	13	Поточне опитування
Тема 2. Соціальна реабілітація як вид реабілітаційної діяльності	15	2	2	11	15	2	–	13	Поточне опитування
Тема 3-4. Соціально-педагогічний підхід в абілітації та реабілітації людини	17	2	4	11	13	–	–	13	Поточне опитування
Тема 5. Розробка індивідуальної комплексної програми реабілітації	13	2	2	9	13	–	–	13	Групові завдання
Тема 6. Центри соціально-психологічної реабілітації	14	–	2	12	16	–	2	14	Поточне опитування
Тема 7-8. Соціальна реабілітація жіночої молоді та осіб, які пережили травму чи втрату (внаслідок стихійного лиха/війни)	10	–	4	6	14	–	–	14	Поточне опитування
Змістовий модуль 2. Соціальна реабілітація та адаптація особистості в суспільстві	85	8	16	62	86	2	2	82	
Тема 9. Реабілітаційна допомога різним категоріям населення.	15	2	2	11	14	2	–	12	Поточне опитування
Тема 10. Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями	15	2	2	11	12	–	–	12	Групові завдання
Тема 11. Сутність та призначення технології соціальної терапії у соціальній реабілітації різних груп клієнтів	16	2	2	12	13	–	2	11	Поточне опитування
Тема 12. Медико-соціальна реабілітація осіб з обмеженими можливостями здоров’я	16	2	2	12	11	–	–	11	Поточне опитування
Тема 13. Посттравматичне відновлення: доказові підходи до лікування та	8	–	2	6	12	–	–	12	Групові завдання

стратегії профілактики ПТСР.									
Тема 14-15. Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» та соціально незахищеними дітьми	9	–	4	5	12	–	–	12	Поточне опитування
Тема 16. Психологічна мобілізація громад на відновлення екологічного середовища	7	–	2	5	12	–	–	12	Групові завдання
Разом	180	16	32	122/ 10	180	4	4	162/ 10	

Теми для самостійної роботи

№ п/п	Тематика	Кількість годин	
		денна	заочна
	Змістовий модуль 1. Загальні основи соціальної реабілітації	**60**	**80**
1	Основні завдання соціальної реабілітації	5	7
2	Основні підходи до розгляду реабілітаційної діяльності	6	6
3	Сучасні наукові дослідження проблем соціальної реабілітації	5	7
4	Основні технологічні підходи щодо організації процесу соціальної реабілітації особистості	6	6
5	Форми та методи соціальної реабілітації	6	7
6	Функції та види соціальної терапії	5	6
7	Особливості соціальної реабілітації різних категорій населення.	9	13
8	Зміст реабілітації дітей з функціональними обмеженнями	6	7
9	Види реабілітаційних програм	6	7
10	Центри соціально-психологічної реабілітації	3	7
11	Деякі тенденції зміни статусу жінок в сучасному суспільстві	3	7
	Змістовий модуль 2. Соціальна реабілітація та адаптація особистості в суспільстві	**72**	**92**
12	Причини девіантної поведінки молоді	5	6
13	Характеристика етапу корекції асоціальної поведінки.	6	6
14	Соціально-педагогічна реабілітація підлітків з девіантною поведінкою	6	6
15	Технологія організації та проведення соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»	5	6
16	Організаційно-правові та структурно-функціональні аспекти реабілітації наркозалежних	6	6

17	Індивідуальний план соціальної реабілітації дитини з обмеженими можливостями.	6	5
18	Педагогічний інструментарій для роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку.	6	5
19	Особливості державної системи захисту інтересів та прав дітей	6	6
20	Посттравматичне відновлення: доказові підходи до лікування та стратегії профілактики ПТСР	6	12
21	Соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» та соціально-незахищеними дітьми	5	12
22	Психологічна мобілізація громад на відновлення екологічного середовища	5	12
	Індивідуальне завдання	10	10
Разом:		**132**	**172**

ІІІ. Тематика завдань для виконання самостійної роботи

Змістовий модуль 1. Загальні основи соціальної реабілітації

Тема 1. Основні завдання соціальної реабілітації

Мета для самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо сутності, змісту та основних завдань соціальної реабілітації осіб з особливими освітніми потребами, сформувати вміння аналізувати реабілітаційні потреби та розробляти заходи соціальної підтримки.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте рекомендовану літературу та підготуйте конспект за такими питаннями:

Сутність поняття «соціальна реабілітація».

Мета та принципи соціальної реабілітації.

Основні завдання соціальної реабілітації.

Роль соціальної реабілітації в забезпеченні інклюзії осіб з особливими освітніми потребами.

Нормативно-правова база соціальної реабілітації в Україні

2. Створіть структурно-логічну схему або ментальну карту на тему «Основні завдання соціальної реабілітації осіб з особливими освітніми потребами».

У схемі відобразіть відновлення соціального статусу; розвиток самостійності; соціальну адаптацію; інтеграцію в суспільство; розвиток комунікативних навичок; підтримку сім'ї; професійну орієнтацію та зайнятість.

3. Розташуйте наведені завдання соціальної реабілітації за ступенем їх значущості для дитини дошкільного віку з ООП, підлітка з інвалідністю, молодої людини, яка завершує навчання:

- розвиток навичок самообслуговування;
- соціальна адаптація;
- професійне самовизначення;

- формування комунікативних умінь;
- інтеграція в громаду;
- психологічна підтримка сім'ї.

Обґрунтуйте власну позицію.

4. Розробіть індивідуальний соціально-реабілітаційний маршрут для особи з особливими освітніми потребами (за вибором здобувача) за таким планом: характеристика особи, визначення потреб, мета реабілітації, завдання соціальної реабілітації, форми та методи роботи, очікувані результати.

5. Підготуйте проєкт соціально-реабілітаційного заходу для дітей та молоді з особливими освітніми потребами за такою структурою: назва, мета, цільова аудиторія, основні завдання, форми роботи, очікувані результати.

Питання для самоконтролю

1. Що таке соціальна реабілітація?
2. Які основні завдання соціальної реабілітації?
3. У чому полягає відмінність між соціальною адаптацією та соціальною інтеграцією?
4. Які фахівці залучаються до здійснення соціальної реабілітації?
5. Як соціальна реабілітація сприяє реалізації принципів інклюзивної освіти?
6. Які сучасні виклики стоять перед системою соціальної реабілітації в Україні?

Тема 2. Основні підходи до розгляду реабілітаційної діяльності

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо сутності реабілітаційної діяльності, її основних концептуальних підходів, принципів, напрямів та особливостей реалізації в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте конспект за такими питаннями:

– сутність поняття «реабілітація»;
– види реабілітації та їх характеристика;
– принципи реабілітаційної діяльності;
– роль міждисциплінарної взаємодії у процесі реабілітації.

2. Складіть порівняльну таблицю основних підходів (медичний, соціальний, біопсихосоціальний, особистісно орієнтований, компетентнісний, системний) до розгляду реабілітаційної діяльності.

Критерії порівняння: назва підходу; основні представники; ключові положення; переваги; обмеження; можливості застосування в інклюзивній освіті.

3. Практична вправа «Професійний аналіз ситуації». Ознайомтеся з описом ситуації:

«До інклюзивного класу зараховано дитину з порушеннями опорно-рухового апарату. Для забезпечення успішного навчання та соціальної адаптації необхідно розробити комплекс реабілітаційних заходів».

Визначте основні потреби дитини; проаналізуйте ситуацію з позицій різних підходів до реабілітації; запропонуйте комплекс заходів психолого-педагогічної, соціальної та реабілітаційної підтримки; обґрунтуйте доцільність міждисциплінарної взаємодії фахівців.

*4. Вправа «Карта понять». Створіть інтелект-карту на тему «Реабілітаційна діяльність» (*мета реабілітації, основні напрями, суб'єкти реабілітаційного процесу, принципи діяльності, результати).

5. Підготуйте есе (2–3 сторінки) на тему: «Значення біопсихосоціального підходу в організації реабілітаційної діяльності».

У роботі висвітліть актуальність підходу, його переваги порівняно з традиційними моделями, можливості застосування в інклюзивній освіті.

6. Проаналізуйте досвід організації реабілітаційних послуг в одному із закладів освіти або соціальних установ. Підготуйте коротке повідомлення (3–5 сторінок), у якому висвітліть характеристику установи, категорії отримувачів послуг, форми та методи реабілітаційної роботи, відповідність діяльності сучасним підходам до реабілітації.

Тема 3. Сучасні наукові дослідження проблем соціальної реабілітації

Мета самостійної роботи: поглибити знання про сучасні наукові підходи, концепції та результати досліджень у сфері соціальної реабілітації; сформувати вміння аналізувати й узагальнювати наукові джерела, розвинути навички застосування сучасних наукових напрацювань для обґрунтування ефективних підходів до соціально-реабілітаційної роботи з різними категоріями осіб.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте 4 сучасні наукові публікації (за останні 5 років), які присвячені проблемам соціальної реабілітації.

2. Визначте основні напрями сучасних досліджень у сфері соціальної реабілітації.

3. Проаналізуйте одну сучасну наукову статтю з проблем соціальної реабілітації за таким планом: бібліографічний опис; актуальність дослідження; мета та завдання; методи дослідження; основні результати; практичне значення отриманих висновків; власна оцінка роботи.

4. *Визначте та охарактеризуйте основні проблеми соціальної реабілітації в сучасних умовах:* осіб з інвалідністю; внутрішньо переміщених осіб; ветеранів війни та членів їхніх сімей; дітей з особливими освітніми потребами; осіб, які пережили психотравмувальні події.

Для кожної категорії наведіть приклади сучасних наукових досліджень та практик підтримки.

5. Проведіть невелике дослідження щодо ставлення фахівців або здобувачів освіти до сучасних проблем соціальної реабілітації (анкетування, опитування, інтерв'ю).

Питання для самоконтролю

1. Які напрями сучасних наукових досліджень соціальної реабілітації є найбільш актуальними?
2. Які методи найчастіше використовуються у дослідженнях соціальної реабілітації?
3. У чому полягає міждисциплінарний характер соціальної реабілітації?
4. Які інноваційні технології соціальної реабілітації застосовуються сьогодні?
5. Які особливості соціальної реабілітації осіб, постраждалих внаслідок воєнних дій?
6. Яке значення мають наукові дослідження для вдосконалення практики соціальної реабілітації?
7. Які перспективні напрями розвитку соціальної реабілітації визначають сучасні науковці?

Тема 4. Основні технологічні підходи щодо організації процесу соціальної реабілітації особистості

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо сучасних технологічних підходів до організації соціальної реабілітації особистості, сформувати вміння аналізувати реабілітаційні технології та застосовувати їх у професійній діяльності.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукові джерела, підготуйте конспект з таких питань:

Поняття та сутність соціальної реабілітації особистості.

Принципи організації соціально-реабілітаційної діяльності.

Технологічний підхід у соціальній реабілітації.

Характеристика основних технологій соціальної реабілітації.

Особливості міждисциплінарної взаємодії у процесі реабілітації.

*2. Аналітична вправа «Вибір реабілітаційної технології». Ознайомтеся із ситуацією «*До інклюзивно-ресурсного центру звернулася сім'я, яка виховує підлітка з порушеннями опорно-рухового апарату. У хлопця спостерігаються труднощі соціальної адаптації, низька самооцінка та обмежене коло спілкування».

Проаналізуйте, які соціально-реабілітаційні потреби має підліток, які технології соціальної реабілітації доцільно використати, яких фахівців необхідно залучити до роботи, які результати можуть бути досягнуті?

*3. Розробіть структурно-логічну схему «Етапи організації процесу соціальної реабілітації особистості». З*азначте первинну діагностику,

визначення потреб, планування реабілітаційних заходів, реалізацію індивідуальної програми, моніторинг результатів, оцінювання ефективності.

4. Розробіть фрагмент індивідуальної програми соціальної реабілітації для однієї із категорій осіб (3-4 сторінки): дітей з особливими освітніми потребами; внутрішньо переміщених осіб; ветеранів війни; осіб з інвалідністю; сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

У програмі визначте мету, завдання, реабілітаційні заходи, терміни реалізації, очікувані результати, критерії оцінювання ефективності.

5. Складіть алгоритм дій фахівця із соціальної реабілітації при первинному зверненні клієнта.

6. Підготуйте презентацію (15–20 слайдів), у якій висвітліть:

- сучасні тенденції розвитку соціальної реабілітації;
- цифрові технології в реабілітаційній роботі;
- міжнародний досвід соціальної реабілітації;
- перспективи впровадження інноваційних технологій в Україні.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність технологічного підходу в соціальній реабілітації?
2. Які принципи лежать в основі організації соціально-реабілітаційного процесу?
3. Які сучасні технології соціальної реабілітації найбільш ефективні?
4. Яку роль відіграє міждисциплінарна команда у процесі реабілітації?
5. Які критерії використовуються для оцінювання ефективності соціально-реабілітаційної роботи?
6. У чому полягають особливості соціальної реабілітації осіб з особливими освітніми потребами?
7. Які інноваційні підходи застосовуються у сучасній соціально-реабілітаційній практиці?

Тема 5. Форми та методи соціальної реабілітації

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо сучасних форм і методів соціальної реабілітації різних категорій населення, сформувати вміння аналізувати ефективність реабілітаційних заходів та проєктувати програми соціальної підтримки й реабілітації.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність поняття «соціальна реабілітація».
2. Які принципи лежать в основі соціальної реабілітації?
3. Охарактеризуйте основні форми соціальної реабілітації.
4. Які методи соціальної реабілітації використовуються в роботі з особами з особливими освітніми потребами?
5. У чому полягають переваги індивідуальних та групових форм реабілітаційної роботи?

6. Які сучасні інноваційні методи застосовуються у соціально-реабілітаційній практиці? Якою є роль міждисциплінарної команди у процесі соціальної реабілітації?

7. Які особливості соціальної реабілітації дітей, молоді та дорослих з інвалідністю?

8. Які критерії використовуються для оцінювання ефективності соціально-реабілітаційної діяльності?

2. Складіть порівняльну таблицю «Форми соціальної реабілітації та особливості їх застосування».

3. Заповніть таблицю «Методи соціальної реабілітації».

*4. Ознайомтеся із ситуацією «*До інклюзивно-ресурсного центру звернулися батьки 12-річної дитини з порушеннями опорно-рухового апарату, яка має труднощі у спілкуванні з однолітками та недостатньо бере участь у позашкільному житті».

Визначте основні проблеми дитини; запропонуйте форми соціальної реабілітації для подолання виявлених труднощів; обґрунтуйте вибір методів соціальної реабілітації; окресліть очікувані результати роботи.

*5. Розробіть фрагмент індивідуального плану соціальної реабілітації для особи з особливими освітніми потребами (*мета реабілітації, завдання, форми, методи роботи, терміни реалізації, критерії оцінювання).

6. Вирішення професійної ситуації

Під час навчання в інклюзивному класі учень демонструє труднощі адаптації до нового колективу та уникає взаємодії з однолітками.

Визначте можливі причини проблеми. Запропонуйте комплекс соціально-реабілітаційних заходів. Оберіть доцільні форми та методи роботи. Визначте роль педагогів, психолога та батьків у процесі підтримки дитини.

7. Побудуйте інтелект-карту на тему «Сучасні форми та методи соціальної реабілітації»

У схемі відобразіть напрями соціальної реабілітації, форми роботи, методи роботи, суб'єктів реабілітаційного процесу, очікувані результати.

8. Підготуйте мультимедійну презентацію на одну із тем (15-20 слайдів): Інноваційні технології соціальної реабілітації. Соціальна реабілітація осіб з особливими освітніми потребами. Міждисциплінарна взаємодія у соціально-реабілітаційній діяльності.

9. Проаналізуйте діяльність центру соціальної реабілітації в Україні.

Тема 6. Функції та види соціальної терапії

Мета самостійної роботи: поглибити знання про сутність соціальної терапії як складника соціальної реабілітації; сформувати вміння розрізняти функції та види соціальної терапії; розвинути навички аналізу потреб клієнтів та добору адекватних терапевтичних підходів; навчитися проєктувати елементи терапевтичної програми для різних категорій осіб.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте конспект з висвітленням поняття «соціальна терапія»; мети та принципів соціальної терапії; основних функцій соціальної терапії; класифікації видів соціальної терапії; особливостей застосування в інклюзивній освіті та соціальній реабілітації.

2. Для кожної ситуації визначте, яка функція соціальної терапії є провідною та коротко обґрунтуйте її вибір.

Підліток із труднощами спілкування навчається навичкам конструктивної комунікації.

Людина після тривалої ізоляції поступово повертається до активної участі в житті громади.

Сім'я, що переживає кризу, отримує підтримку та консультування.

Група молоді бере участь у тренінгу щодо профілактики залежностей.

Особа з інвалідністю опановує нові соціально-побутові навички.

3. Ознайомтеся з кейсами та визначте найбільш доцільний вид соціальної терапії.

Кейс А. Дитина з порушеннями мовлення та труднощами емоційного вираження.

Який вид соціальної терапії буде найбільш ефективним і чому?

Кейс Б. Підліток переживає соціальну ізоляцію після зміни місця проживання.

Який вид соціальної терапії доцільно застосувати?

Кейс В. Родина виховує дитину з особливими освітніми потребами та відчуває емоційне виснаження.

Який терапевтичний підхід є пріоритетним?

Кейс Г. Доросла людина після травматичної події потребує відновлення соціальних навичок.

Які види соціальної терапії можна поєднати?

4. Розробіть короткий план однієї терапевтичної сесії (30–45 хв) для однієї з категорій клієнтів (діти з ООП, підлітки групи ризику, внутрішньо переміщені особи, сім'ї, що виховують дітей з інвалідністю).

У плані зазначте мету сесії; обраний вид соціальної терапії; хід роботи (етапи, вправи, тривалість); очікувані результати; критерії оцінювання ефективності.

5. Напишіть есе на тему: «Роль соціальної терапії в підтримці осіб з особливими освітніми потребами та їхніх сімей». Вимоги: аргументованість, використання наукових понять, наявність власної позиції, практична спрямованість висновків.

6. Розробіть технологію реабілітації (терапії) для групи клієнтів одного із закладів соціальної сфери.

7. Ф. Вуд запропонував ігрову модель Handicap (hand in cap, з англ. «рука в шляпі») на основі простого постулату: «Інвалідом може стати кожна людина, перед якою з'являються перепони, обмеження, які заважають їй нормально діяти, в результаті цього вона потрапляє в соціально невигідне

становище». Цей постулат реалізується просто: потрібно виконувати всі дії з перев'язаною рукою. Така перепона обмежує можливості функціонування, водночас надає можливість порівняти свою тимчасову ситуацію із ситуацією, у якій перебувають люди з інвалідністю. *Виконайте на вихідних експеримент у домашніх умовах (проведіть одну добу з перев'язаною рукою, виконуючи всі свої звичайні справи та не роблячи собі ніяких перерв).*

8. *За підсумками експерименту напишіть есе «Чи можна бути самостійним, маючи обмеження?».* Висвітліть правозахисний підхід у роботі з людьми з інвалідністю.

9. Перегляньте фільм «Це чортове серце» (режисер – М. Ротемунд, 2017). *Проаналізуйте, які позиції однорівневої класифікації* «Міжнародна класифікація функціонування, інвалідності та здоров'я» Всесвітньої організації охорони здоров'я відповідають стану головного героя Девіда на початку фільму. Складіть еко-карту соціального оточення Девіда, відтворіть динаміку її змін упродовж фільму. Проаналізуйте, як наявна динаміка (не) позначилась на функціях та структурах організму хлопця, його активності та участі, на довкіллі та особистісних факторах.

10. Перегляньте фільм «А в душі я танцюю» (режисер – Д. О'Доннелл, 2004). *Проаналізуйте, які позиції в однорівневій класифікації* «Міжнародна класифікація функціонування, інвалідності та здоров'я» Всесвітньої організації охорони здоров'я відповідають станам головних героїв фільму – Майкла і Рорі. Спираючись на сюжет переглянутого фільму, *напишіть есе «Правова модель інвалідності – «за» і «проти».* В есе відтворіть наявність протилежних поглядів на порушену проблему.

11. Які зовнішні обставини (сім'я тощо) могли вплинути на поведінку неповнолітнього? Які є ознаки девіантної поведінки?

Тема 7. Особливості соціальної реабілітації різних категорій населення

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо специфіки соціальної реабілітації різних категорій населення, сформувати навички аналізу потреб цільових груп та розроблення заходів соціально-реабілітаційної підтримки.

Завдання для самостійної роботи

Поняття та принципи соціальної реабілітації.

Особливості соціальної реабілітації осіб з інвалідністю.

Соціальна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами.

Особливості реабілітаційної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Соціальна підтримка ветеранів та осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Реабілітація людей похилого віку.

Соціальна реабілітація осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Міжвідомча взаємодія в процесі соціальної реабілітації різних категорій населення.

*2. Опрацюйте чинні нормативно-правові документи України у сфері соціальної реабілітації та підготуйте короткий аналітичний огляд (2–3 сторінки) (*основні положення документів; права отримувачів соціальних послуг; роль освітніх та соціальних установ у реабілітаційному процесі).

*3. Розв'яжіть ситуаційну задачу «*До інклюзивно-ресурсного центру звернулася сім'я внутрішньо переміщених осіб, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами. Батьки повідомляють про труднощі адаптації дитини до нового освітнього середовища та обмежене коло соціальних контактів».

Визначите основні проблеми сім'ї, фахівців, яких доцільно залучити до роботи, запропонуйте комплекс заходів соціальної реабілітації.

*4. Розробіть індивідуальний кейс соціальної реабілітації для однієї із категорій населення (*особа з інвалідністю, ветеран війни, дитина з ООП, внутрішньо переміщена особа, людина похилого віку).

У кейсі відобразіть соціальний портрет особи, основні проблеми, реабілітаційні цілі, форми та методи роботи, очікувані результати.

5. *Для обраної категорії населення створіть карту потреб, розподіливши їх на такі групи: соціальні; психологічні; освітні; медичні; професійні.*

Після виконання вправи сформулюйте висновок щодо пріоритетних напрямів реабілітаційної допомоги.

6. Складіть схему соціального маршруту особи, яка потребує реабілітації, від моменту звернення по допомогу до завершення основних реабілітаційних заходів. У схемі відобразіть установи, спеціалістів, види послуг, очікувані результати кожного етапу.

7. Сформуйте перелік фахівців, які повинні входити до команди соціальної реабілітації для конкретної категорії населення. Визначте функції кожного спеціаліста та механізми їхньої взаємодії.

Тема 8. Зміст реабілітації дітей з функціональними обмеженнями

Мета самостійної роботи: поглибити знання щодо змісту, принципів, напрямів і методів реабілітації дітей з функціональними обмеженнями; сформувати розуміння особливостей комплексного реабілітаційного процесу, ролі міждисциплінарної взаємодії фахівців та сім'ї у забезпеченні ефективної підтримки дитини.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте наукову літературу з проблеми реабілітації дітей з функціональними обмеженнями.

2. Визначте сутність понять «реабілітація», «соціальна реабілітація», «комплексна реабілітація», «функціональні обмеження», «інклюзія».

3. Складіть порівняльну таблицю «Медична, психологічна, педагогічна та соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями».

4. Складіть фрагмент індивідуального плану реабілітації дитини з функціональними обмеженнями, визначивши мету, завдання, основні заходи, відповідальних фахівців. очікувані результати.

4. Створіть карту ресурсів громади для підтримки дітей з функціональними обмеженнями, зазначивши:

5. Підготуйте есе на одну з тем: Соціальна реабілітація як засіб підвищення якості життя дітей з функціональними обмеженнями. Роль інклюзивної освіти у соціальній адаптації дітей з особливими потребами.

6. Проведіть аналіз діяльності одного із центрів соціальної або комплексної реабілітації дітей з інвалідністю в Україні. За результатами дослідження підготуйте презентацію (10–12 слайдів).

7. Складіть схему взаємодії між такими учасниками реабілітаційного процесу (дитина, батьки, педагог, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, реабілітолог, медичні працівники).

Питання для самоконтролю

1. Які категорії дітей належать до дітей з функціональними обмеженнями?
2. Які основні принципи соціальної реабілітації дітей з функціональними обмеженнями?
3. У чому полягає міждисциплінарний підхід до реабілітації?
4. Які функції виконують фахівці команди психолого-педагогічного супроводу?
5. Яка роль сім'ї у процесі реабілітації дитини?
6. Які нормативно-правові документи регулюють реабілітацію дітей з особливими освітніми потребами в Україні?
7. Які сучасні технології використовуються у соціальній реабілітації дітей з функціональними обмеженнями?

Тема 9. Види реабілітаційних програм

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо класифікації та особливостей реалізації різних видів реабілітаційних програм, сформувати вміння аналізувати їхню структуру, зміст та ефективність.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову та нормативно-правову літературу з теми. Підготуйте короткий конспект за такими питаннями:

- сутність поняття «реабілітаційна програма»;
- основні принципи побудови реабілітаційних програм;
- класифікація реабілітаційних програм;

- особливості медичної, психологічної, соціальної, педагогічної та професійної реабілітації;

- міждисциплінарний підхід у розробленні реабілітаційних програм.

2. Ознайомтеся з описом ситуації. «Дитина 10 років має порушення опорно-рухового апарату, навчається в інклюзивному класі, відчуває труднощі в комунікації з однолітками та потребує психологічної підтримки».

Визначте потреби дитини. Обґрунтуйте, які види реабілітаційних програм доцільно застосувати. Визначте фахівців, які мають бути залучені до реалізації програми.

3. Підготуйте повідомлення (2–3 сторінки) на одну із тем: Комплексні реабілітаційні програми для дітей з особливими освітніми потребами. Реабілітаційні програми для внутрішньо переміщених осіб. Особливості соціально-психологічної реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій. Реабілітаційні програми для осіб з інвалідністю в умовах інклюзивного суспільства.

4. *Для кожної ситуації визначте найбільш доцільний вид реабілітаційної програми та обґрунтуйте свою відповідь.*

Особа після важкої травми потребує відновлення фізичних функцій.

Підліток пережив психологічну травму внаслідок воєнних подій.

Доросла людина з інвалідністю потребує працевлаштування.

Дитина з особливими освітніми потребами має труднощі в навчанні.

*5. Розробіть фрагмент індивідуальної реабілітаційної програми для однієї з категорій (*дитина з особливими освітніми потребами; особа з інвалідністю; внутрішньо переміщена особа; учасник бойових дій).

У програмі визначте мету, завдання, основні заходи, відповідальних фахівців, критерії оцінювання результативності.

6. *Побудуйте інтелект-карту «Система реабілітаційних програм», відобразивши взаємозв'язки між різними видами реабілітації та суб'єктами їх реалізації.*

7. *Підготуйте практичні рекомендації для педагогів інклюзивних закладів освіти щодо участі в реалізації комплексних реабілітаційних програм для дітей з особливими освітніми потребами*.

Питання для самоконтролю

1. Що таке реабілітаційна програма?

2. Які основні види реабілітаційних програм існують?

3. У чому полягають особливості комплексних реабілітаційних програм?

4. Які фахівці беруть участь у розробленні та реалізації реабілітаційних програм?

5. Які критерії використовуються для оцінювання ефективності реабілітаційних програм?

6. Які особливості реабілітаційних програм для осіб з особливими освітніми потребами?

7. Як здійснюється моніторинг результативності програми?

Тема 10. Центри соціально-психологічної реабілітації

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо особливостей діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації, їх функцій, напрямів роботи, нормативно-правового забезпечення та ролі у підтримці осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукові джерела та нормативно-правові документи щодо діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації.
2. Розкрийте поняття «соціально-психологічна реабілітація» та визначте її основні завдання.
3. Охарактеризуйте структуру та напрями діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації.
4. Проаналізуйте категорії осіб, які можуть отримувати послуги в таких центрах.
5. Визначте особливості міждисциплінарної взаємодії фахівців у процесі реабілітаційної роботи.
6. З'ясуйте роль соціального педагога, психолога, реабілітолога та інших спеціалістів у діяльності центрів.
7. Дослідіть сучасні виклики функціонування центрів соціально-психологічної реабілітації в умовах воєнного стану.
8. *Оберіть один із діючих центрів соціально-психологічної реабілітації та проаналізуйте його діяльність за такими критеріями*: мета діяльності; цільова аудиторія; перелік послуг; кадрове забезпечення; форми та методи роботи; особливості взаємодії із закладами освіти та соціальними службами.

Результати представте у вигляді таблиці.

9. *Ознайомтеся із ситуацією*: «До центру соціально-психологічної реабілітації звернулася сім'я внутрішньо переміщених осіб. Дитина 10 років демонструє ознаки тривожності, труднощі у спілкуванні з однолітками та низьку навчальну мотивацію».

Визначте потреби дитини та сім'ї; запропонуйте алгоритм первинної оцінки ситуації; розробіть план соціально-психологічного супроводу; визначте фахівців, яких доцільно залучити до роботи.

10. *Порівняйте діяльність* центру соціально-психологічної реабілітації; інклюзивно-ресурсного центру; центру життєстійкості; центру соціальних служб. Визначте спільні та відмінні характеристики.

11. *Підготуйте інформаційний буклет на тему «Послуги центрів соціально-психологічної реабілітації для дітей та сімей».*

Буклет має містити коротку інформацію про центр; основні послуги; переваги звернення; контакти установ (за наявності).

12. *Розробіть авторську модель сучасного центру соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді.*

Визначте місію центру; основні напрями роботи; кадровий склад; форми взаємодії з громадою; інноваційні методи роботи.

Представте результати у вигляді схеми або презентації.

Питання для самоконтролю

1. Які чинники впливають на ефективність соціально-психологічної реабілітації?
2. Чому міжвідомча взаємодія є важливою умовою успішної реабілітації?
3. Які нові потреби клієнтів центрів виникли внаслідок війни?
4. Яким чином центри соціально-психологічної реабілітації сприяють соціальній інтеграції осіб із вразливих категорій населення?
5. Які інноваційні технології можуть бути використані у роботі центрів?

Тема 11. Деякі тенденції зміни статусу жінок у сучасному суспільстві

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо соціально-психологічних аспектів трансформації статусу жінок у сучасному суспільстві, сформувати вміння аналізувати гендерні процеси, оцінювати їх вплив на соціальне благополуччя особистості та враховувати гендерний підхід у професійній діяльності.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте письмові відповіді на запитання:

Як змінювалася роль жінки в суспільстві протягом останніх десятиліть?

Які соціальні чинники впливають на зміну статусу жінок у сучасному світі?

У чому проявляється гендерна рівність та які існують перешкоди для її досягнення?

Які сучасні тенденції характерні для участі жінок у сфері освіти, науки, політики та ринку праці?

Які соціальні та психологічні наслідки гендерної дискримінації?

Яку роль відіграють міжнародні та національні документи у забезпеченні прав жінок?

2. Знайдіть та проаналізуйте актуальні статистичні дані щодо:

- рівня зайнятості жінок;
- представництва жінок у керівних посадах;
- рівня оплати праці чоловіків і жінок;
- участі жінок у громадському та політичному житті.

3. Проаналізуйте ситуацію. «Молода жінка після народження дитини прагне повернутися до професійної діяльності, однак стикається з труднощами поєднання сімейних і професійних обов'язків».

Які соціальні проблеми відображені в ситуації?

Які стереотипи можуть впливати на становище жінки?

Які соціальні ресурси та механізми підтримки можуть бути використані?

Яку допомогу може надати фахівець із соціальної реабілітації?

4. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

Жінка XXI століття: нові можливості та виклики.

Гендерна рівність як умова демократичного розвитку суспільства.

Поєднання професійної самореалізації та сімейних ролей у сучасному суспільстві.

5. Розробіть практичні рекомендації у вигляді буклета щодо:

- подолання гендерних стереотипів у закладах освіти;
- створення гендерно чутливого освітнього середовища;
- підтримки жінок, які перебувають у складних життєвих обставинах.

6. Проведіть опитування серед 10–15 респондентів щодо їхнього ставлення до ролі жінки в сучасному суспільстві.

Чи досягнуто гендерної рівності в Україні?

Які основні проблеми жінок існують сьогодні?

Чи впливають гендерні стереотипи на професійний вибір людини?

Які зміни у статусі жінок ви вважаєте найбільш значущими?

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під соціальним статусом жінки?
2. Які чинники визначають гендерні ролі в суспільстві?
3. У чому полягає сутність гендерної рівності?
4. Які основні тенденції зміни становища жінок у сучасному світі?
5. Які прояви гендерної дискримінації існують сьогодні?
6. Яка роль освіти у формуванні гендерної культури?
7. Чому гендерно чутливий підхід є важливим у сфері соціальної реабілітації?

Змістовий модуль 2. Соціальна реабілітація та адаптація особистості в суспільстві

Тема 12. Причини девіантної поведінки молоді

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо чинників виникнення девіантної поведінки молоді, сформувати вміння аналізувати ризики девіацій та розробляти заходи соціально-педагогічної підтримки й реабілітації.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову літературу з проблеми девіантної поведінки.

2. Визначте основні теоретичні підходи до пояснення причин девіантної поведінки.

3. Проаналізуйте вплив сімейних, соціальних, психологічних та педагогічних чинників на формування девіантних проявів.

4. Дослідіть особливості проявів девіантної поведінки в умовах сучасних соціальних викликів (війна, міграція, цифровізація суспільства тощо).

5. Розробіть рекомендації щодо профілактики девіантної поведінки та соціальної реабілітації молоді.

6. Складіть порівняльну таблицю, у якій розкрийте зміст понять: девіантна поведінка; делінквентна поведінка; адиктивна поведінка; агресивна поведінка; асоціальна поведінка.

Критерії порівняння: визначення; основні ознаки; причини виникнення; можливі наслідки; шляхи профілактики.

7. Заповніть схему «Причини девіантної поведінки молоді».

Розподіліть чинники за групами: біологічні; психологічні; сімейні; соціально-економічні; педагогічні; соціокультурні.

8. Побудуйте «дерево проблем» щодо девіантної поведінки молоді: центральна проблема; причини першого рівня; причини другого рівня; наслідки для особистості; наслідки для сім'ї; наслідки для суспільства.

9. Створіть мініпроєкт профілактичної програми для закладу освіти на тему «Попередження девіантної поведінки підлітків».

10. Підготуйте есе на тему «Роль фахівця з соціальної реабілітації у профілактиці девіантної поведінки підлітків».

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність девіантної поведінки?
2. Які теорії пояснюють виникнення девіантної поведінки?
3. Які соціально-психологічні чинники сприяють формуванню девіацій?
4. Яка роль сім'ї у виникненні та профілактиці девіантної поведінки?
5. Які методи соціальної реабілітації застосовуються в роботі з молоддю, схильною до девіантної поведінки?
6. Які особливості профілактики девіантної поведінки в умовах інклюзивного освітнього середовища?

Тема 13. Характеристика етапу корекції асоціальної поведінки

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо особливостей корекційного етапу роботи з особами, схильними до асоціальної поведінки; сформувати вміння добирати та застосовувати методи соціально-педагогічної і психологічної корекції в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову літературу з проблеми корекції асоціальної поведінки та підготуйте конспект за такими питаннями:

- сутність поняття «асоціальна поведінка»;
- основні причини виникнення асоціальної поведінки;

- мета та завдання корекційного етапу соціальної реабілітації;
- принципи корекційної роботи;
- роль міждисциплінарної взаємодії у процесі корекції поведінкових порушень.

2. Розробіть структурно-логічну схему «Етап корекції асоціальної поведінки», відобразивши: мету етапу, основні напрями роботи, форми та методи корекції, очікувані результати, критерії ефективності.

3. Розробіть фрагмент індивідуальної програми корекції асоціальної поведінки для дитини або підлітка.

4. Складіть перелік не менше 10 методик, вправ або технологій, які можуть використовуватися під час корекції асоціальної поведінки. Для кожної методики зазначте назву, мету, категорію отримувачів послуг, очікуваний результат.

5. Розробіть п'ять рекомендацій для педагогів щодо конструктивної взаємодії з учнями, схильними до асоціальної поведінки.

6. Підготуйте есе на тему «Роль соціального педагога у корекції асоціальної поведінки дітей та молоді в умовах інклюзивного освітнього середовища»

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під асоціальною поведінкою?
2. Які фактори сприяють формуванню асоціальної поведінки?
3. У чому полягає зміст корекційного етапу соціальної реабілітації?
4. Які принципи забезпечують ефективність корекційної роботи?
5. Які методи корекції асоціальної поведінки є найбільш результативними?
6. Якою є роль сім'ї у процесі корекції поведінкових порушень?
7. За якими критеріями оцінюють ефективність корекційних заходів?
8. Які труднощі можуть виникати під час корекційної роботи?

Тема 14. Соціально-педагогічна реабілітація підлітків з девіантною поведінкою

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо особливостей девіантної поведінки підлітків, опанувати сучасні підходи до соціально-педагогічної реабілітації та сформувати навички розроблення реабілітаційних програм для роботи з підлітками групи ризику.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте конспект за такими питаннями:

Сутність поняття «девіантна поведінка».

Основні види девіантної поведінки підлітків.

Причини та чинники виникнення поведінкових відхилень.

Завдання та принципи соціально-педагогічної реабілітації.

2. Ознайомтеся із ситуацією «Учень 8 класу систематично порушує дисципліну, конфліктує з однокласниками та педагогами, часто пропускає

заняття без поважних причин. Під час бесіди виявлено складні стосунки в сім'ї, відсутність батьківського контролю та низьку навчальну мотивацію.

Визначте можливі причини девіантної поведінки підлітка. Охарактеризуйте ризики подальшої соціалізації. Розробіть алгоритм дій соціального педагога. Запропонуйте заходи соціально-педагогічної реабілітації. Визначте коло фахівців, яких необхідно залучити до роботи.

3. Складіть проєкт індивідуальної програми соціально-педагогічної реабілітації підлітка з девіантною поведінкою за такою структурою: загальна характеристика випадку; мета реабілітації; завдання; основні напрями роботи; форми та методи роботи; очікувані результати; критерії оцінювання ефективності.

4. Побудуйте схему «Дерево причин девіантної поведінки підлітків», де: коріння – причини виникнення проблеми; стовбур – прояви девіантної поведінки; крона – можливі наслідки.

5. Розподіліть у таблиці наведені заходи на профілактичні та реабілітаційні: індивідуальне консультування; правопросвітницькі заняття; соціальний супровід сім'ї; тренінги розвитку життєвих навичок; корекційно-розвивальні заняття; інформаційні кампанії; психологічна підтримка; наставництво.

6. Розробіть покроковий маршрут соціально-педагогічної реабілітації підлітка з девіантною поведінкою від первинної діагностики до оцінювання результатів роботи.

7. Підготуйте інформаційний буклет або пам'ятку для батьків на тему «Як допомогти підлітку подолати поведінкові труднощі?».

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під девіантною поведінкою?
2. Які чинники найчастіше впливають на формування поведінкових відхилень у підлітків?
3. Які принципи соціально-педагогічної реабілітації є базовими?
4. Які методи реабілітаційної роботи є найбільш ефективними?
5. У чому полягає роль сім'ї в процесі реабілітації підлітків?
6. Як оцінити результативність реабілітаційної роботи?

Тема 15. Технологія організації та проведення соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці, сформувати вміння аналізувати причини виникнення явища дитячої бездоглядності та безпритульності, проєктувати заходи соціальної реабілітації та розробляти програми підтримки дітей зазначеної категорії.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацюйте наукову та нормативно-правову літературу з проблеми соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці*.

2. Підготуйте короткий конспект за питаннями:

- сутність понять «діти вулиці», «безпритульність», «бездоглядність»;
- соціально-психологічний портрет дітей вулиці;
- основні причини потрапляння дітей на вулицю;
- сучасні підходи до соціальної реабілітації дітей вулиці;

3. Ознайомтеся з ситуацією. «Під час вуличного рейду соціальний працівник виявив 13-річного хлопця, який уже кілька тижнів не відвідує школу, ночує у знайомих та займається дрібним підробітком. Контакт із батьками втрачено. Дитина демонструє недовіру до дорослих та відмовляється звертатися до соціальних служб».

Визначте основні проблеми дитини.

Окресліть можливі ризики для її розвитку.

Розробіть алгоритм дій соціального педагога.

Запропонуйте заходи соціальної реабілітації.

4. Складіть індивідуальний план соціального супроводу дитини вулиці, передбачивши мету роботи, короткострокові та довгострокові завдання, заходи соціально-педагогічної підтримки, залучення міжвідомчих фахівців, очікувані результати, критерії оцінювання ефективності роботи.

5. Складіть карту потреб дитини вулиці за такими категоріями: фізіологічні потреби; потреби у безпеці; соціальні потреби; освітні потреби; психологічні потреби; потреби у самореалізації.

*6. Побудуйте схему взаємодії установ та організацій, які можуть бути залучені до роботи з дітьми вулиці (*заклади освіти, служби у справах дітей, центри соціальних служб, громадські організації, правоохоронні органи, медичні установи, центри соціально-психологічної реабілітації).

Поясніть функції кожного суб'єкта взаємодії.

7. Розробіть алгоритм дій соціального педагога в одній із запропонованих ситуацій: дитина відмовляється від допомоги; виявлено факт насильства щодо дитини; дитина має ознаки залежної поведінки; дитина перебуває у стані сильного емоційного стресу.

8. Підготуйте соціально-педагогічний проєкт на тему «Повернення до безпечного середовища: програма підтримки дітей вулиці». У проєкті передбачте актуальність проблеми, мету та завдання, цільову групу, основні заходи, партнерів проєкту, очікувані результати, критерії ефективності.

Питання для самоконтролю

1. Хто належить до категорії дітей вулиці?
2. Які основні причини виникнення дитячої бездоглядності та безпритульності?
3. У чому полягають особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці?
4. Які технології соціальної реабілітації є найбільш ефективними?
5. Які функції виконує соціальний педагог у процесі реабілітації дітей вулиці?

6. Які установи залучаються до міжвідомчої взаємодії щодо захисту прав дітей? За якими критеріями оцінюється ефективність соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці?

Тема 16. Організаційно-правові та структурно-функціональні аспекти реабілітації наркозалежних

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів освіти щодо нормативно-правових засад, організаційних моделей та функціонування системи реабілітації осіб із наркотичною залежністю; сформувати вміння аналізувати діяльність суб'єктів реабілітаційного процесу, визначати роль фахівців соціальної сфери та освіти у забезпеченні комплексної реабілітації.

Завдання для самостійної роботи

1. *Опрацюйте наукову літературу та нормативно-правові акти, що регулюють сферу соціальної реабілітації осіб із наркотичною залежністю в Україні.*

2. *Розкрийте зміст поняття «реабілітація наркозалежних» та охарактеризуйте її основні принципи* (комплексність, безперервність, міждисциплінарність, індивідуальний підхід, добровільність і дотримання прав людини).

3. *Охарактеризуйте організаційну структуру системи реабілітації наркозалежних*, визначивши функції закладів охорони здоров'я; центрів психосоціальної і соціальної реабілітації; центрів соціальних служб; громадських і благодійних організацій; органів місцевого самоврядування; закладів освіти.

4. *Проаналізуйте нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації наркозалежних в Україні*. Визначте основні законодавчі акти та коротко охарактеризувати їх значення.

5. *Складіть структурно-функціональну схему взаємодії суб'єктів реабілітації наркозалежних із визначенням функцій кожного учасника.*

6. *Проаналізуйте роль фахівця соціальної сфери та педагога в організації соціально-реабілітаційної роботи з особами, які мають наркотичну залежність, та членами їхніх сімей*.

7. *На основі аналізу практики діяльності реабілітаційних установ визначте основні проблеми функціонування системи реабілітації в Україні та запропонуйте шляхи її вдосконалення*.

8. *Розробіть схему взаємодії установ та спеціалістів, які беруть участь у реабілітації наркозалежних* (заклади охорони здоров'я, соціальні служби, реабілітаційні центри, громадські організації, заклади освіти, сім'ю, мультидисциплінарну команду).

9. *Проаналізуйте ситуацію.* «Після завершення лікування від наркотичної залежності 20-річний юнак повернувся до громади. Він не навчається, не працює, має конфліктні стосунки з батьками, колишнє соціальне оточення схиляє його до повторного вживання психоактивних

речовин». Визначте основні проблеми клієнта; окресліть ризики рецидиву; визначте установи, які мають бути залучені; запропонуйте план соціально-реабілітаційної роботи; визначте роль педагога та соціального працівника.

10. Складіть індивідуальний маршрут соціальної реабілітації особи після проходження лікування.

*11. Проаналізуйте діяльність одного державного або громадського центру реабілітації наркозалежних. В*изначте категорії клієнтів, основні напрями діяльності, соціальні послуги, склад мультидисциплінарної команди, сучасні методи реабілітації, сильні сторони діяльності установи.

12. Підготуйте мультимедійну презентацію (15–20 слайдів) на тему:

Організація соціальної реабілітації наркозалежних в Україні.

Правове забезпечення реабілітації осіб із залежністю.

Міжвідомча взаємодія у процесі соціальної реабілітації.

Роль закладів освіти у профілактиці наркотичної залежності.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність соціальної реабілітації наркозалежних?
2. Які принципи лежать в основі реабілітаційного процесу?
3. Які нормативно-правові акти регулюють цю сферу?
4. Які функції виконують суб'єкти соціальної реабілітації?
5. Що таке мультидисциплінарний підхід?
6. Які основні етапи соціальної реабілітації?
7. Яка роль сім'ї у процесі реабілітації?
8. Які чинники підвищують ризик рецидиву?

Тема 17. Індивідуальний план соціальної реабілітації дитини з обмеженими можливостями

Мета самостійної роботи: сформувати у здобувачів вищої освіти здатність розробляти індивідуальний план соціальної реабілітації дитини з обмеженими можливостями з урахуванням її потреб, ресурсів сім'ї та можливостей соціального середовища.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову літературу щодо сутності та принципів індивідуального планування соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями.

2. Визначте основні складові індивідуального плану соціальної реабілітації.

3. Проаналізуйте роль міждисциплінарної команди у процесі розроблення та реалізації індивідуального плану.

4. Охарактеризуйте значення сім'ї як активного учасника реабілітаційного процесу.

5. Підготуйте короткий огляд нормативно-правових документів, що регулюють соціальну реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні.

6. *Ознайомтеся із запропонованим описом дитини з особливими освітніми потребами (кейсом). Визначте* сильні сторони дитини; наявні труднощі; потреби в соціальній підтримці; ресурси сім'ї та громади для забезпечення соціальної реабілітації. Результати оформіть у вигляді таблиці.

7. *На основі кейсу складіть перелік потреб дитини за такими напрямами:* соціально-побутовий; комунікативний; освітній; психологічний; дозвіллєвий; професійно-орієнтаційний (за потреби).

8. *Розробіть індивідуальний план соціальної реабілітації, передбачивши*: загальну мету; конкретні завдання; перелік реабілітаційних заходів; відповідальних осіб; терміни виконання; очікувані результати; критерії оцінювання ефективності.

9. *Складіть схему взаємодії фахівців, які можуть бути залучені до реалізації індивідуального плану* (соціальний педагог, психолог, логопед, реабілітолог, учитель, асистент учителя, соціальний працівник, лікар тощо). Визначте функції кожного спеціаліста.

10. *Запропонуйте систему моніторингу виконання індивідуального плану соціальної реабілітації*. Визначте показники ефективності; методи збору інформації; періодичність оцінювання; способи коригування плану.

11. *Підготуйте есе на тему* «Індивідуальний план соціальної реабілітації як інструмент забезпечення якості життя дитини з обмеженими можливостями».

Питання для самоконтролю

1. Що таке індивідуальний план соціальної реабілітації?
2. Які принципи лежать в основі його розроблення?
3. Які етапи передбачає процес індивідуального планування?
4. Яку роль відіграє сім'я у реалізації реабілітаційних заходів?
5. Чому важливо залучати міждисциплінарну команду до соціальної реабілітації дитини?
6. Які критерії можуть використовуватися для оцінювання ефективності індивідуального плану?
7. Як здійснюється моніторинг та коригування індивідуального плану соціальної реабілітації?

Тема 18. Педагогічний інструментарій для роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку

Мета самостійної роботи: сформувати у здобувачів вищої освіти знання щодо сучасного педагогічного інструментарію роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, розвинути навички добору, адаптації та практичного застосування методів, прийомів і технологій соціально-педагогічної підтримки в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову та навчально-методичну літературу з питань використання педагогічного інструментарію в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Підготуйте порівняльну таблицю «Традиційні та інноваційні педагогічні технології у роботі з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку».

3. Складіть глосарій основних понять теми (не менше 15 термінів): педагогічний інструментарій, адаптація, модифікація, індивідуалізація навчання, диференціація, альтернативна комунікація, асистивні технології.

4. Проаналізуйте нормативно-правову базу щодо забезпечення інклюзивного навчання та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами.

5. Розробіть добірку педагогічних засобів для роботи з однією з категорій дітей: з порушеннями слуху, з порушеннями зору, з інтелектуальними порушеннями, з розладами аутистичного спектра, з порушеннями опорно-рухового апарату.

6. *Ознайомтеся із запропонованим кейсом та визначте:*

– особливості розвитку дитини;

– можливі труднощі у навчанні та соціалізації;

– педагогічні методи й прийоми, які доцільно використати;

– шляхи взаємодії з батьками та командою психолого-педагогічного супроводу.

7. Складіть карту педагогічного інструментарію для роботи з конкретною категорією дітей, включивши методи навчання; форми організації діяльності; корекційно-розвиткові вправи; засоби візуальної підтримки; цифрові та асистивні технології.

8. *Розробіть авторську вправу, спрямовану на розвиток* уваги; пам'яті; мовлення; соціальних навичок; емоційної саморегуляції.

9. Розробіть фрагмент заняття з використанням інтерактивних технологій для дітей з особливими освітніми потребами.

10. Створіть інформаційний буклет для педагогів або батьків на тему «Ефективні педагогічні інструменти підтримки дітей з порушеннями психофізичного розвитку».

11. Підготуйте презентацію «Сучасні цифрові ресурси та асистивні технології в соціальній реабілітації дітей з ООП».

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під педагогічним інструментарієм у спеціальній та інклюзивній освіті?

2. Які принципи лежать в основі добору педагогічних засобів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку?

3. У чому полягає відмінність між адаптацією та модифікацією освітнього процесу?

4. Які інтерактивні технології є найбільш ефективними в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?

5. Яке значення асистивних технологій у процесі соціальної реабілітації?

6. Які особливості педагогічної підтримки дітей із різними нозологіями?

7. Які форми співпраці педагога з батьками є найбільш результативними?

Тема 19. Особливості державної системи захисту інтересів та прав дітей

Мета самостійної роботи: поглибити знання про державну систему захисту прав та інтересів дітей, її структуру, функції та нормативно-правові засади діяльності; сформувати розуміння ролі державних органів, установ і служб у забезпеченні прав дитини; розвинути вміння аналізувати законодавчі акти, оцінювати ефективність механізмів захисту прав дітей.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте конспект за такими питаннями:

Міжнародні стандарти захисту прав дітей.

Основні принципи державної політики щодо забезпечення прав дитини в Україні.

Суб'єкти державної системи захисту прав та інтересів дітей.

Повноваження органів опіки та піклування.

Роль соціальних служб у забезпеченні добробуту дитини.

Захист прав дітей з особливими освітніми потребами.

2. Розробіть структурно-логічну схему на тему «Державна система захисту прав та інтересів дітей в Україні».

У схемі відобразіть центральні органи державної влади; місцеві органи влади; служби у справах дітей; центри соціальних служб; заклади освіти; заклади охорони здоров'я; правоохоронні органи; громадські організації.

3. Проаналізуйте одну із сучасних проблем захисту прав дітей в Україні: захист дітей в умовах воєнного стану; булінг у закладах освіти; соціальне сирітство; домашнє насильство щодо дітей; інклюзивна освіта та забезпечення рівних можливостей.

Визначте сутність проблеми; причини виникнення; наслідки для дитини; шляхи подолання на державному та місцевому рівнях.

4. Проаналізуйте кейс. «До інклюзивно-ресурсного центру звернулися батьки дитини з особливими освітніми потребами зі скаргою на відмову закладу освіти створити необхідні умови для навчання». Які права дитини порушено? Які нормативно-правові акти регулюють дану ситуацію? Які органи можуть захистити права дитини? Які дії мають здійснити батьки та фахівці супроводу?

5. Підготуйте інформаційний буклет або пам'ятку для батьків на тему «Як захистити права своєї дитини?»

У буклеті висвітліть основні права дитини; куди звертатися у випадку їх порушення; контакти державних та громадських організацій; поради щодо попередження насильства та дискримінації.

6. *Проведіть аналіз діяльності однієї установи, що здійснює захист прав дітей (служба у справах дітей, центр соціальних служб, інклюзивно-ресурсний центр, центр життєстійкості тощо*).

Підготуйте звіт, у якому висвітліть основні напрями діяльності установи; категорії отримувачів послуг; форми роботи з дітьми та сім'ями; проблеми та перспективи розвитку діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Які міжнародні документи визначають права дитини?
2. У чому полягає принцип найкращих інтересів дитини?
3. Які органи входять до державної системи захисту прав дітей?
4. Які функції виконують служби у справах дітей?
5. Яку роль відіграють органи опіки та піклування?
6. Які права мають діти з особливими освітніми потребами?
7. У чому полягає міжвідомча взаємодія у сфері захисту дитинства?
8. Які соціальні послуги можуть надаватися дітям та сім'ям?

Тема 20. Посттравматичне відновлення: доказові підходи до лікування та стратегії профілактики ПТСР

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо сучасних науково обґрунтованих підходів до посттравматичного відновлення, особливостей профілактики та корекції посттравматичного стресового розладу (ПТСР), сформувати навички застосування отриманих знань у професійній діяльності.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукові джерела з проблематики посттравматичного відновлення та підготуйте конспект, у якому висвітліть сутність психологічної травми та психотравмувальних подій; основні симптоми та критерії діагностики ПТСР; фактори, що впливають на розвиток посттравматичних реакцій; принципи травмоінформованого підходу в освіті; роль соціальної підтримки у процесі відновлення.

2. Ознайомтеся із ситуацією «Учень 13 років після вимушеного переміщення через воєнні дії став замкненим, уникає спілкування з однокласниками, скаржиться на порушення сну та труднощі з концентрацією уваги. На уроках демонструє підвищену тривожність, часто реагує на гучні звуки».

Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на запитання:

1. Які ознаки свідчать про наявність посттравматичних реакцій?
2. Які фактори ризику та захисні фактори можна виділити?

3. Які дії педагога будуть доцільними?

4. Які помилки у взаємодії з дитиною можуть погіршити її стан?

5. Яких фахівців доцільно залучити до надання допомоги?

3. Складіть індивідуальну карту ресурсів, які сприяють психологічному відновленню особистості після пережитої травми.

*4. Розробіть мініпрограму профілактики ПТСР для закладу освіти за такою с*труктурою: мета, цільова аудиторія, завдання, основні напрями роботи, форми реалізації, очікувані результати, критерії ефективності.

5. *Вправа «Фактори ризику та фактори захисту». Розподіліть наведені чинники на дві групи*: підтримка сім'ї, соціальна ізоляція, хронічний стрес, доступ до психологічної допомоги, попередній травматичний досвід, навички емоційної саморегуляції, булінг, позитивний соціальний клімат у закладі освіти. Поясніть свій вибір.

6. Вправа «Травмоінформований педагог». Сформулюйте 10 правил взаємодії педагога з дитиною, яка пережила психотравмувальну подію.

7. Вправа «Алгоритм підтримки». Розробіть алгоритм дій педагога у випадку виявлення в здобувача освіти ознак психологічної травматизації.

Представте алгоритм у вигляді блок-схеми.

8. Вправа «Міфи та факти про ПТСР». Визначте, які з наведених тверджень є міфами, а які – фактами. Обґрунтуйте відповіді.

ПТСР виникає у всіх людей після травматичної події.

Соціальна підтримка сприяє психологічному відновленню.

ПТСР може проявитися через тривалий час після травми.

Уникнення будь-яких спогадів про подію завжди допомагає подолати наслідки травми.

Діти також можуть переживати ПТСР.

9. Психокорекційна вправа, спрямована на роботу з травмою:

а) «Я думаю, це сталося тому, що...». Дітям пропонується перерахувати причини, через які, на їхню думку, вони перенесли насильство. Наприклад, закінчити речення: «Інколи я вірю, що це моя вина, тому що...». Завдання психотерапевта – обговорити, чому дитина почуває себе винною. Намагаючись осмислити те, що сталося, діти поступово позбавляються відчуття вини, переборюють почуття власної безпомічності.

Наступним кроком є закінчення речень: «Це була не моя вина, тому що...».

б) «Лист образнику». Виконуючи цю вправу, діти налаштовуються на протистояння насильнику. Кожній дитині пропонується написати листа цій людині, розповісти про свої переживання з приводу травми. Дітям дозволяється використовувати будь-які слова та вирази. Коли дитина зачитує свій лист, психотерапевт активно підтримує дитину, належно оцінюючи її зусилля. Дитина сама вирішує, що робити з цим листом (читати всій групі чи тільки психотерапевту, порвати його чи показати іншому дорослому).

Питання для самоконтролю

1. Що таке психологічна травма та які її основні ознаки?
2. Які симптоми характерні для ПТСР?
3. Які сучасні доказові методи лікування ПТСР вважаються найбільш ефективними?
4. У чому полягає сутність травмоінформованого підходу?
5. Які фактори сприяють посттравматичному зростанню?
6. Якою є роль соціальної підтримки у процесі відновлення?
7. Які профілактичні заходи можна застосувати в закладах освіти?
8. Які особливості підтримки дітей та молоді в умовах воєнного стану?
9. Які функції педагогів та фахівців інклюзивної освіти у процесі посттравматичного відновлення?
10. Які принципи міждисциплінарної взаємодії є важливими при роботі з особами, які мають травматичний досвід?

Тема 21. Соціально-педагогічна робота з дітьми вулиці та соціально незахищеними дітьми

Мета самостійної роботи: поглибити теоретичні знання та сформувати практичні компетентності щодо особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці та соціально незахищеними дітьми; ознайомитися з причинами виникнення соціального неблагополуччя, основними напрямами, формами, методами соціально-педагогічної підтримки, захисту та реабілітації цих дітей; розвинути вміння аналізувати проблемні ситуації, застосовувати нормативно-правову базу.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукову та нормативно-правову літературу з проблеми соціально-педагогічної роботи з дітьми вулиці та соціально незахищеними дітьми. Підготуйте конспект за такими питаннями:

- сутність понять «діти вулиці», «соціально незахищені діти», «діти групи ризику»;
- причини виникнення дитячої бездоглядності та безпритульності;
- соціально-психологічні особливості дітей вулиці;
- напрями соціально-педагогічної підтримки соціально незахищених;
- роль закладів освіти у соціальній реабілітації дітей.

*2. Підготуйте глосарій, який міститиме не менше 15–20 понять теми (*соціальна реабілітація, соціальна адаптація, ресоціалізація, соціальний супровід, соціальна інтеграція, бездоглядність, безпритульність, соціальний захист дітей, соціальний патронаж, індивідуальний план допомоги.

3. Проаналізуйте законодавчі документи України, що регламентують захист прав дітей. Визначте основні права дітей, державні гарантії соціального захисту, повноваження соціальних педагогів, соціальних працівників та фахівців із соціальної роботи щодо підтримки дітей груп ризику. Результати подайте у вигляді структурованої схеми.

4. *Ознайомтеся із ситуацією* «До соціального педагога звернувся класний керівник щодо учня 13 років, який систематично пропускає заняття, проводить багато часу на вулиці, має конфлікти з батьками та однолітками».

Визначте основні проблеми дитини. Окресліть можливі ризики її подальшого розвитку. Запропонуйте алгоритм соціально-педагогічної роботи. Розробіть індивідуальний план соціальної підтримки дитини.

5. *Створіть карту соціальних ресурсів громади, які можуть бути залучені до роботи з дітьми вулиці та соціально незахищеними дітьми.*

Вкажіть заклади освіти, центри соціальних служб, служби у справах дітей. громадські організації, благодійні фонди, медичні установи, інклюзивно-ресурсні центри, психологічні служби.

6. *Розробіть короткострокову програму профілактики дитячої бездоглядності для закладу освіти*. Структура програми: мета, завдання, цільова аудиторія, основні заходи, очікувані результати, критерії оцінювання ефективності.

7. Складіть алгоритм дій педагога у випадку виявлення дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах.

Відобразіть виявлення проблеми, діагностику потреб, встановлення контакту, взаємодію з родиною, міжвідомчу співпрацю, соціальний супровід, моніторинг результатів.

8. Підготуйте есе на тему «Роль соціальної реабілітації у відновленні життєвих перспектив дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах».

9. Створіть мультимедійну презентацію (15–20 слайдів) на тему:

Соціально-педагогічна робота з дітьми вулиці в Україні.

Інноваційні технології соціальної реабілітації дітей груп ризику.

Міжвідомча взаємодія у сфері захисту прав дитини.

Інклюзивний підхід у роботі із соціально незахищеними дітьми.

Питання для самоконтролю

1. Хто належить до категорії дітей вулиці?
2. Які чинники сприяють виникненню дитячої бездоглядності?
3. Які соціально-психологічні особливості характерні для дітей вулиці?
4. У чому полягає соціальна реабілітація дітей груп ризику?
5. Які установи здійснюють соціальний захист дітей в Україні?
6. Які методи соціально-педагогічної роботи є найбільш ефективними у роботі з соціально незахищеними дітьми?

Тема 22. Психологічна мобілізація громад на відновлення екологічного середовища

Мета самостійної роботи: поглибити знання здобувачів щодо психологічних механізмів активізації громадянської участі у вирішенні екологічних проблем, сформувати навички аналізу екологічних ініціатив,

розвинути вміння розробляти заходи психологічної підтримки та мобілізації населення до відновлення довкілля.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте наукові джерела з питань екологічної психології, психології громади та соціальної реабілітації.

2. Визначте психологічні чинники, що впливають на готовність населення брати участь у природоохоронній діяльності.

3. Проаналізуйте роль соціальної згуртованості, колективної відповідальності та громадянської активності у відновленні екологічного середовища.

4. Дослідіть психологічні наслідки екологічних криз та їхній вплив на поведінку членів громади.

5. Розробіть рекомендації щодо підвищення мотивації населення до участі в екологічних проєктах.

6. Опрацюйте три сучасні наукові публікації з проблематики психологічної мобілізації громад та екологічної відповідальності. Представте результати у формі таблиці.

Автор	Основна ідея дослідження	Практичне значення для громади

7. Напишіть есе на тему «Психологічні ресурси громади як чинник відновлення екологічного середовища». У роботі розкрийте поняття психологічної мобілізації; роль лідерства та громадської активності; значення спільних екологічних дій для психологічного благополуччя населення; перспективи розвитку екологічної свідомості в Україні.

8. Ознайомтеся з описом ситуації. «Після воєнних дій громада зіткнулася із забрудненням території, пошкодженням зелених зон та зниженням громадської активності населення. Мешканці не виявляють зацікавленості у відновлювальних екологічних заходах». *Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на такі запитання:* Які психологічні причини можуть зумовлювати пасивність мешканців? Які внутрішні та зовнішні ресурси громади можна використати для її мобілізації? Які методи соціально-психологічного впливу будуть найбільш ефективними? Які форми роботи доцільно застосувати для залучення різних груп населення?

*9. Створіть мініпроєкт «Екологічна громада: відновлюємо довкілля разом» (*мета та завдання; цільова аудиторія; форми залучення мешканців; мотиваційні заходи; психологічні методи підтримки учасників; очікувані результати).

10. Складіть карту ресурсів громади, необхідних для реалізації екологічних ініціатив. Визначте людські, організаційні, інформаційні, психологічні, матеріально-технічні ресурси.

Результати оформіть у вигляді схеми або таблиці.

11. Побудуйте ланцюг психологічної мобілізації. Для кожного етапу визначте можливі психологічні бар'єри та способи їх подолання.

Проблема → Усвідомлення → Мотивація → Участь → Спільна діяльність → Позитивний результат → Підвищення відповідальності.

12. Розробіть текст соціального звернення або інформаційного повідомлення, спрямованого на залучення мешканців громади до екологічної акції (250 слів).

13. Проведіть самооцінювання власної готовності до участі в екологічних ініціативах. Оцініть за 5-бальною шкалою екологічну відповідальність; комунікативні навички; готовність працювати в команді; здатність мотивувати інших; громадянську активність. Зробіть короткий висновок щодо напрямів власного розвитку.

Питання для самоконтролю

1. Що таке психологічна мобілізація громади?
2. Які психологічні чинники сприяють екологічній активності населення?
3. Яким чином соціальна згуртованість впливає на відновлення довкілля?
4. Які психологічні наслідки можуть виникати внаслідок екологічних катастроф?
5. Яку роль відіграє лідер громади в організації природоохоронної діяльності?
6. Які методи психологічного впливу можуть використовуватися для залучення населення до екологічних проєктів?
7. У чому полягає зв'язок між соціальною реабілітацією та відновленням екологічного середовища?
8. Які форми громадської участі є найбільш ефективними для реалізації екологічних ініціатив?

IV. Перелік питань до екзамену

1. Соціальна технологізація як процес оптимізації сучасної соціальної дійсності.
2. Сутність соціальних технологій та технології соціальної роботи.
3. Впровадження соціальних технологій, їх класифікація та функції.
4. Зміст поняття «реабілітація».
5. Соціальна реабілітація як одна з технологій соціальної роботи.
6. Предмет, завдання та види соціальної реабілітації.
7. Методи та принципи реабілітації.
8. Соціально-педагогічна абілітація дитини, її сутність і призначення

9. Підвищення ролі батьків в соціально-педагогічній абілітації дитини

10. Соціокультурне середовище абілітації та реабілітації людини

11. Взаємозв'язок соціальної адаптації і реабілітації.

12. Методика здійснення соціально-побутової адаптації.

13. Особливості розробки індивідуальної комплексної програми реабілітації.

14. Ідеї філантропізму як фундамент реабілітаційної діяльності зарубіжних виправно-виховних закладів.

15. Реабілітаційна діяльність: основні підходи.

16. Специфіка реабілітаційної діяльності виправно-виховних закладів Західної Європи та США.

17. Генезис ідей соціальної реабілітації у практиці вітчизняних та зарубіжних виправно-виховних закладів.

18. Сучасні наукові дослідження проблем соціальної реабілітації.

19. Процедури і методи соціальної реабілітації.

20. Особливості медико-соціальної, професійно-трудової, соціально-психологічної, соціально-побутової та соціально-рольової реабілітації.

21. Проведення соціально-середовищної орієнтації і соціально-побутової адаптації в установах соціального обслуговування населення.

22. Технологія здійснення групової соціальної реабілітації та психолого-педагогічної терапії. Засоби соціальної реабілітації.

23. Особливості соціальної реабілітації людей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату.

24. Соціальна реабілітація людей з порушеннями слуху.

25. Соціальна реабілітація людей з порушеннями зору.

26. Соціальна реабілітація молоді з інвалідністю.

27. Технологія соціальної реабілітації сім'ї з дітьми з особливими потребами.

28. Шляхи та засоби соціальної реабілітації дітей та молоді з обмеженими можливостями.

29. Соціальна реабілітація дітей у закладах інтернатного типу.

30. Соціальна реабілітація літніх людей.

31. Законодавче забезпечення соціального захисту дітей з обмеженими психофізичними можливостями в Україні.

32. Реабілітаційна програма як комплекс організаційних форм соціальної роботи з соціальної реабілітації, її види. Структура реабілітаційної програми.

33. Характеристика основних засобів реабілітації.

34. Комплексне використання методів соціальної реабілітації в процесі реалізації програм.

35. Інноваційні програми реабілітації.

36. Центри соціальної реабілітації як заклади соціальної допомоги. Види центрів.

37. Положення про Центр соціально-психологічної реабілітації. Обов'язки працівників Центрів.

38. Види послуг, що надаються в центрах реабілітації.

39. Аналіз сучасних програм та проектів по реабілітації неповнолітніх, що перебувають в конфлікті з законом.

40. Соціально-педагогічна реабілітація дітей з обмеженими психофізичними можливостями.

41. Методи соціально-психологічної реабілітації дітей з обмеженими психофізичними можливостями. Труднощі соціально-психологічної реабілітації дітей з обмеженими психофізичними можливостями.

42. Технологія соціально-медичної реабілітації для клієнтів з проблемами здоров'я

43. Фемінологія як наука про становище жінок у суспільстві. Жіноча зайнятість і жіноче безробіття.

44. Подолання соціальної дискримінації жінок. Екстрена та адресна соціальна допомоги.

45. Соціальний притулок як своєрідний захист від домашньої жорстокості в умовах нестаціонарного закладу.

46. Допомога в плануванні сім'ї та соціально-трудова реабілітація по відношенню до жінок.

47. Соціально-педагогічна реабілітація підлітків з девіантною поведінкою. Основні компоненти реабілітаційних програм для підлітків з девіантною поведінкою.

48. Характеристика етапів ресоціалізації дезадаптованих осіб. Характеристика етапу корекції асоціальної поведінки. Цикли соціальної реабілітації дезадаптантів.

49. Алкоголізм як форма вияву девіантної поведінки: соціальні аспекти реабілітації.

50. Соціальні аспекти реабілітації наркозалежних.

51. Проституція як форма вияву девіантної поведінки.

52. Соціально-педагогічна реабілітація ВІЛ-інфікованих осіб.

53. Соціальна реабілітація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі.

54. Специфіка організації та впровадження реабілітаційних процесів для дітей з порушеннями пізнавальної діяльності..

55. Умови успішності соціальної реабілітації. Педагогічний, психологічний і фізіологічний рівні шкільної дезадаптації.

56. Психолого-педагогічні засади соціальної реабілітації дітей, які мають порушення соматичного здоров'я.

57. Нормативно-правові аспекти соціальної реабілітації різних категорій населення в Україні.

58. Соціальна паспортизація державних закладів соціальної реабілітації громадян, особливості нормативно-правового врегулювання їхньої діяльності.

59. Кількісні та якісні параметри надання послуг комплексної реабілітації/абілітації особам з порушеннями розвитку.

60. Зміст технології соціальної терапії, рівні реалізації та форми роботи. Технологія роботи з мережею соціальних контактів.

61. Види, функції та методи соціальної терапії.

62. Групова соціальна терапія.

63. Методи поведінкової терапії в групі.

64. Установи, що реалізують реабілітаційні програми, їх види, структура, завдання.

65. Хворий як об'єкт медико-соціальної реабілітації: критерії відбору, принципи, періоди реабілітації.

66. Реабілітація людей з інвалідністю в Україні, установи, що її реалізують.

67. Державна система захисту інтересів та прав дітей.

68. Волонтерська діяльність як основа побудови та розвитку громадянського суспільства.

69. Особливості правового статусу волонтера. Закон України «Про волонтерську діяльність».

70. Особливості функціонування волонтерської діяльності в Україні.

71. Принципи відновлювального лікування для учасників ліквідації наслідків аварії.

72. Соціальна реабілітація людей з інвалідністю працездатного віку.

73. Посттравматичне відновлення: доказові підходи до лікування та стратегії профілактики ПТСР

74. Дослідження бідності та нерівних можливостей дітей. Соціальна реабілітація дітей вразливих категорій.

75. Попередження випадків соціального виключення.

76. Інноваційний підхід до екологічних проблем. Концепції та стратегії «зеленої соціальної роботи».

77. Координація програм допомоги, перша психологічна допомога потерпілим в умовах екологічних катастроф, протидія дискримінації, мобілізація громад на відновлення середовища.

78. Зменшення екологічної несправедливості в громаді, формування готовності протидіяти екологічним викликам, навчання розумному споживанню, впровадження зелених технологій.

79. Підготовка до політичної соціальної роботи (лобіювання інтересів громад і груп, які зазнають екологічної дискримінації, протидія структурній нерівності, вплив на урядові структури).

80. Реабілітаційна діяльність серед осіб, які постраждали внаслідок екологічних та техногенних катастроф і соціальних хвороб.

V. Список рекомендованої літератури

1. Анохін Є.Д. Композиція тіла військовослужбовців армії США в системі оцінювання їх фізичної готовності / Є.Д. Анохін, С.В. Романчук, Ю.Б. Бобко, А.П. Петрук. *Olympicus: науковий журнал.* 2024. № 2. С. 22–31.

2. Бабова І.К., Рожков В.С. Санаторно-курортна реабілітація військовослужбовців в Україні: публічно-управлінський аспект. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 19. С. 21–26.

3. Венгер Г.С. Психологічний супровід діяльності військовослужбовців : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія спеціалізації «Клінічна та реабілітаційна психологія». Одеса: Університет Ушинського, 2024. 252 с.

4. Горностай П. Травма жертви і травма агресора в міжгрупових конфліктах. *Проблеми політичної психології.* 10 (24). 2 021. С. 114–133.

5. Готич В.О. Кількісні та якісні показники посттравматичного зростання студентів в умовах війни. *Наукові записки. Серія: Психологія*, (1). 2023. С. 55–59.

6. Гульбс О., Кобець О. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. № 7. 2021. С. 100–106.

7. Давидова О.В. Майндфулнес-технології регуляції стресостійкості в роботі практичного психолога з учнями юнацького віку. Кременчук, 2022. 56 с.

8. Заверуха О.Я. Психологічна реабілітація особистості в умовах дії стресових факторів та її соціальна мобільність / Психологічні основи соціальної мобільності особистості в період криз: монографія / за ред. Ю.А. Завацького та ін. К.: ПВТП «LAT&K», 2023. С. 112–135.

9. Калініченко Я.О. Використання метафоричних асоціативних зображень «НОТІУМ (Найвідоміші Образи Та Істоти Української Міфології)» при наданні психологічної допомоги постраждалим у період воєнних дій. Хорол: ОЗ «Хорольська гімназія», 2022. 36 с.

10. Корнієнко В.В., Шевяков О.В., Сергієні О.В. Соціально-психологічна реабілітація особистості: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2023. 56 с.

11. Медична і соціальна реабілітація: підручник / В.Б. Самойленко, Н.П. Яковенко, І.О. Петряшев та ін. Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». 2023. 359 с.

12. Освітні науки : магістерський курс: навч. посіб. / Л.М. Потапюк, Ю.Й. Тулашвілі, В.А. Кошелюк, О.І. Гулай / за заг. ред. Л.М. Потапюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 312 с.

13. Перша психологічна допомога військовослужбовцям в бойових (екстремальних) умовах (методичні рекомендації) / Матяш М.М., Ільїн М.В., Сопов В.М., Становських З.Л. К.: Вид-во Артек, 2022. 64 с.

14. Пилипенко Н.М. Психологічна допомога та підтримка постраждалим внаслідок війни в Україні. *Вісник Національного університету оборони України*, 6 (70). 2022. С. 142–148.

15. Помилуйко А. Психологічна адаптація та збереження психічного здоров'я військовослужбовців під час військового конфлікту. *Актуальні проблеми практичної психології:* збірн. наук. праць Міжнародн. наук.-практич. інтернет конф. (17 трав. 2024 р., м. Одеса). Одеса, 2024. С. 327-331.

16. Попелюшко Р.П. COVID-19 як чинник виникнення посттравматичного стресового розладу. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2022. Випуск 13. С. 130–136.

17. Попелюшко Р.П. Особливості психологічної допомоги жертвам шкільного булінгу. *Науковий журнал «Психологічні травелоги*», 2023, № 1. С. 106–115.

18. Посібник для фахівців служб персоналу військових частин Збройних Сил України (в умовах воєнного стану): посіб. / О.В. Яцино, І.М. Половінкін, О.Л. Тракалюк, В.В. Федорович, О.П. Даценко, Ю.І. Костенко, С.В. Солодовник, С.М. Чумаченко, Т.А. Блізніков К.: НМЦ КП МО України, 2022. 56 с.

19. Потапюк Л.М. Термінологічний словник-довідник із соціальної реабілітації: навч. посібн. Луцьк : відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2024. 96 с.

20. Потапюк Л.М. Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. № 2 (2023). С. 34–38.

21. Потапюк Л.М., Косенюк М.М. Вплив взаємодії батьків і педагогів на формування особистості дитини з особливими освітніми потребами: Вчені записки Університету «КРОК» : зб. наук. праць. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2023. Вип. № 3 (71). С. 208–215.

22. Потапюк Л.М., Дендак А.С. Розвиток інклюзивної освіти в Україні : проблеми та перспективи впровадження. *Педагогічні науки: теорія та практика*. № 3 (47). Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 7–13.

23. Потапюк Л.М., Лінник Б.В. Вплив воєнного конфлікту на розвиток зв'язного мовлення дітей з особливими освітніми потребами: виклики та стратегії підтримки. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. Вип. 1 (108). Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2024. С. 151–160.

24. Потапюк Л.М. Психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти в умовах воєнних викликів: роль і потенціал соціальної реабілітації. *Витоки педагогічної майстерності: журнал /* Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава, 2026. Випуск 37. (Серія «Педагогічні науки»). С. 185–191.

25. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / Уклад. О.Ю. Овчаренко. К.: Університет «Україна», 2023. 266 с.

26. Романовська Л. Особливості психологічної реабілітації осіб, які пережили травмівні події. *Scientific Journal «Psychology Travelogs»*, 2024, Issue 3. P. 251–260.

27. Савенкова І.І. Реабілітаційна психологія: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2021. 220 с.

28. Харченко Є., & Онуфрієва Л. Психологічна реабілітація учасників бойових дій з психічними розладами та травмами. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, (61). 2023. С. 51–73.

29. Цільмак О.М. Провідні технології самодопомоги в процесі психологічної практики. *Юридична психологія*. 2022. Том 30 № 1. С. 37– 47.

30. Цільмак О.М. Технології психологічного консультування : підручник; підрозд. 2.4.2 у співавт. з А.Д. Онішкевич. Одеса: Астропринт, 2023. 212 с.

31. Borysova O. O. The Impact of Post-Traumatic Stress Disorder on the Psychological and Physical Health of Military Personnel. Вплив посттравматичного стресового розладу на психологічне та фізичне здоров'я військовослужбовців / O. Borysova, P. Rogozhan, L. Volnova, V. Pichurin, S. Lobanov // Salud, Ciencia y Tecnología. Serie de Conferencias [Internet]. 2024. Vol. 5. Jan. 1 [cited 2024 Nov. 6]. P. 1–11.

32. Knecht P. Importance des dispositifs de réhabilitation psychosociale dans la prise en charge des militaires blessés psychiques. Présentation du dispositif ATHOS de Cambes. Annales Medico-psychologiques, revue psychiatrique. 2023. Vol. 181, Iss. 2. P. 176–179.

33. Tsurkan-Saifulina Yu.V. Social and psychological rehabilitation of war veterans. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology". 2022. Vol. 8(4). P. 96–104.

34. Hudym I., Abilova O., Potapiuk L., Nikolenko L., Poliakova A. Strategies and best practices for promoting inclusive education to meet diverse learning needs. *Conhecimento & Diversidade*, Niterói, v. 16, n. 42. Abr./Jun. 2024. 270–286.

35. Rozina I., Malaniuk N., Kalyniuk A., Potapiuk L., Tsumarieva N. Tolerance to uncertainty as a factor in the development of higher education students' professional identity. *Sapienza*: *International Journal of Interdisciplinary Studies*. V. 5. N. 4. 2024, Sapienza Grupo Editorial. e24080

36. Zhylin M., Malysh V., Mendelo V., Potapiuk L., Halahan V. The impact of emotional intelligence on coping strategies for psychological trauma. *Environment and Social Psychology*. Volume 9. Issue 7. 2024. 1–12.

37. Shostak O., Nikolenko I., Sereda I., Pushkarova T., Potapiuk L. Formation of an inclusive approach in the education of children with special educational needs (ukrainian experience). *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, v. 15, n. 38 Jul./Set. 2023. 280–305.

38. Sukhostavets N. Psycho-rehabilitation adaptation of pregnant women and mothers in the postpartum period who experienced traumatic events during the war. Futurity Medicine. 2022. P. 4–11.

Інформаційні ресурси

39. Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічними розладами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-19.

40. Загальні питання реабілітації. URL: urgent.com.ua/ua-issue-article-206.

41. Збірник державних стандартів соціальних послуг з реабілітації /реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та осіб з розумовою відсталістю / [Р. Кравченко, Д. Бондар, Т. Сабініна та ін.] 50 с. URL: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=79445&cat_id=111129.

42. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: http://www.mon.gov.ua

43. Міністерство соціальної політики України. офіційний сайт. URL: msp.gov.ua.

44. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України №5073-VI із змінами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17/ed20200227#Text.

45. Про волонтерську діяльність : Закон України № 3236-VI. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17.

46. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII, чинний. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text.

47. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю Україні : Закон України № 875-XII, чинний, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text.

48. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text.

49. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 р. № 1053-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text.

50. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України № 2998-XI зі змінами. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12.

51. Система реабілітації дітей та молоді з інвалідністю. 32 с. URL: https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/b42215da09f64ffa2f6855dc60c5bbca.pdf.

52. Електронний освітній портал ЛНТУ. Система Moodle. Курс «Соціальна реабілітація» URL: https://mdl.lntu.edu.ua/course/view.php?id=2091.

С 69 **Соціальна реабілітація**: метод. вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» галузі знань А Освіта спец. А1 Освітні науки денної та заоч. форм навч. / уклад. Л. М. Потапюк. Видання 2-ге, переробл. та допов. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 44 с.

Комп'ютерний набір та верстка: Л. М. Потапюк

Редактор: Л. М. Потапюк

Підписано до друку_____Формат 60х84/16. Папір офс. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк.___Обл.-вид. арк.___Тираж_прим. Зам.____.

Луцький національний технічний університет
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75